

גליזון
באר
הכהנה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

בראשית

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת בראשית

- א דתשרי על עמיה - השפעת חיות ושפע מחודש זה לכל השנה.
- ב בראשית ברא אלוקים - ראשית דבר היא האמונה בקל חי
- ג התפלל עליהם - אף השפע המוכן יגיעו רק ע"י התפילה.
- ד עולם חסד יבנה - קיום העולם רק ע"י מידת רחמים וחסד.
- ה שבת בראשית - שמחת תחילת התורה וגדולת הימים שאחר שמחת תורה.
- ו בראשית - בשביל ה'ראשית' והתחדשות.
- ז ויקדש אותו - קדושת השבת.

סדר ועימוד:

א.ש. אשדוד

טל: 052-7627127

פרשת בראשית

דתשרי על עמיה - השפעת חיות ושפע מחודש זה לכל השנה על עמיה, שאנו מבקשים ומחלים פני אבינו מלכנו - צדיקי הרורות היו מרמוזים בלשון הזמר של האריז"ל יהי רצון שהשפעת הודש תשרי תישאר עלינו עמו (אזמר בשבחין לליל שב"ק) 'הא רעוא קמי דתשרי ישראל', לכל השנה כולה. כי תכלית עבודת הימים

א. 'דבר חכמה' נפלא שמעתי מחכם וצדיק אחד, פיו מפיק מרגליות, בשמחת 'שבע ברכות', וכה היו דבריו, 'מעשה' ביהודי מתושבי העיר 'לעלוב', שהיה נוסע מדי שנה בשנה לקראת ה'פסח' להסתופף בצל רבו אשר התגורר ב'לובלין'. בדרכו היה עובר ב'פרשת דרכים' אשר היתה נחלקת לארבעה דרכים, וכל דרך מוליכה לעבר עיר אחרת, ולמען ידעו עוברי דרכים 'את הדרך ילכו בה' הציבו שם עמוד גדול ועליו תלו ארבע לוחות - לוח לכל רוח, ועליו נכתב שם העיר אשר הפונה שמה יגיע אליה, כגון 'לוח' לצד מזרח עליו נכתב באותיות גדולות 'ווארשא', והרי זה לסימן כי הרוצה להגיע לווארשא יפנה מזרחה, וכן העמידו לוח לצד צפון עליו הופיע תיבת 'לובלין', לקיים מה שנאמר 'תכין לך הדרך'.

והנה, באחת השנים ירדו גשמים עזים בכל ימות החורף וגם מקום הרוחות והשלגים לא נפקדו באותה השנה, וכשבא היהודי לקראת הפסח אל 'פרשת הדרכים' חשכו עיניו כי לא מצא כלל את ה'עמוד' עם הלוחות על מעמדו, והבין שנעקר ממקומו על ידי רוח סערה, ולא ידע אנה יפנה, האם למזרח או למערב, לצפון או לדרום, והמקום מדבר שממה מאין יושב - 'עובר ושב אין' ו'מורה דרך' איננו, מה עשה, החל מחפש אחר העמוד עם הלוחות, ואכן, אחר חיפושים רבים מצאו מוטל על הארץ בתוככי הביצות, מתחת הררי שלג וקרח, כאבן שאין לו הופכין, ועדיין לא ידע מה לעשות, כי הגם שעלה ברצונו להעמיד העמוד על מקומו, אבל לא ידע לאיזה צד להעמידו. עד שפקח ה' את עיניו והבין, הרי 'זאת ידעתי' לענות על השאלה 'מאין באת'... כי ברור לי באיזו דרך הגעתי מלעלוב עד הנה, מעתה עלי להעמיד שוב את העמוד כשה'לוח' המורה על העיר לעלוב יפנה לאותו צד ממנו הגעתי, וממילא הכל יבוא על מקומו בשלום, כי אז גם שאר הלוחות יהיו מכוונים כל אחד כפי מה שהיה בתחילה, ואוכל להמשיך בדרכי ולהגיע למחוז חפצי לחיים לשמחה ולשלום...

וכאן פנה אותו 'דרשן' אל ה'חתן', ואמר לו, הנה זה עתה יוצא הנך לחיי המעשה, וכלשון הכתוב 'חתן היוצא מחופתו ישוב כגבור לרוץ עלי אורח'... ומתחיל לפסוע ולצעוד ב'ים הגדול', ומורא יעלה על ראשך כי אינך יודע לאיזה דרך לפנות, לימין או לשמאל... זכור ואל תשכח מאין באת... הלא יודע אתה מקור מחצבתך, באיזה בית גדלת, ואיזה 'חינוך' קבלת בו, ואם כן, הדרך בה הגעת עד הלום היא תשמש לך 'מורה דרך' כיצד להמשיך ולעלות במסילה העולה בית א-ל.

ולעניינו יאמר, עומדים אנו בתחילת השנה, שימו על לבכם 'מאין באתם', הרי זה עתה עמדנו בראש השנה, יום הכפורים, סוכות ושמחת תורה... כל אחד ואחד היה לו התעלות לפי ערכו, הכל היו חפצים ליראה את שמך... וזכרון קדוש זה צריך לעמוד כנגד העיניים, ועל ידי זה נוכל להמשיך בדרך הנכונה מבלי להתבלבל...

וכך כתב הרה"ק ה'נתיבות שלום' ז"ע (ח"ב עמ' רכז), טבע האדם שממחרת היו"ט שוכח לגמרי מה שהיה, היכן היה אמש ומה היה הילוך מחשבתו, מה היו משאלות לבו בעת שרקד עם התורה 'אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתני בבית ה' כל ימי חיי', ועל זה נאמר 'אסרו חג בעבותים', לקשור את החג בעבותות חזקים שלא ישמט מבין הידיים, ושתישאר חקיקה מהיו"ט לכל השנה.

ויתבאר ביותר על פי מעשה שהיה בערבי פסחים בשנת תשס"ט בעת 'ברכת החמה', שעמד איש זקן ושבע ימים בן 88 שנה, וגילה באוזני סובביו כי זה לו הפעם הרביעית אשר הוא זוכה לברך 'ברכת החמה', מיהרו 'בעלי החשבון' ומצאו שבפעם הראשונה היה היהודי כבן 4 שנים ולא יותר, ושטחו תמיהתם בפניו, וכי זכרון חד כל כך יש למע"כ שהוא זוכר את כל אשר אירע עמו בגיל 4 שנים, נענה הזקן, לא ולא, אבל את ברכת החמה דאז אזכור משום סיבה מיוחדת, שבאותו מעמד ניגש אלי יהודי מבוגר ונתן לי א קניפ (צביטה) בחזקה עד שכל גופי כאב מאותו הקניפ, מששאלתי, מה חטאתי ומה פשעתי, מה מע"כ רוצה ממני ומחיי, אמר לי היהודי, רצוני שתזכור עד אריכות ימך ושנותיך את המעמד הלז שאינו מתרחש בכל יום ויום, ואכן הוא פעל את אשר רצה... ולדידן

באר הפרשה - פרשת בראשית

הקדושים שעברו עלינו לטובה, ירח האיתנים 'דתקיפי נועדו רק לשעתם... אלא להשפיע על כל השנה במצוות', וכל השפעות הקדושה והאורה והשמחה לא כולה, ובפרט על ימות החורף הבעל"ט"ה.

ייאמר, ביציאתנו מזמנים קדושים כאלו ובכניסתנו לזמנים גבוהים בעסק התורה, הבה ניתן כל אחד לעצמו א גוט קניפ (צביטה חזקה) - כלומר, קבלה טובה וחזקה כל חד וחד לפום דרגא דיליה, ובזה נזכה שהזמנים הללו יחקקו בקרבנו לאורך ימים ושנים טובות.

ב. יש שאמרו כי לתיבת 'תשרי' יש כמה פירושים, א. מלשון התרה - 'שרי ואסר' כי בחודש זה יכול האדם להתיר עצמו מבית האסורים ברוחניות, ולקרוא דרור ל'נשמתו' להיכנס ולבוא לשערי תורה ומצוות וקרבת אלוקים. ב. מלשון 'שריר וקיים', שיקיים היטב בלבנו את השפעת חודש זה לכל השנה הבעל"ט.

ג. בדרך הלצה סיפר הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע, על בחור אחד שלא היה ניחן עם הרבה דעת ושכל, ומעשיו אף גבלו בטיפשות, והיו כולם מכנים אותו 'מוטיל נאר' [טיפש], לימים מצא את זיווגו ובא בברית האירוסין, ויהי ביום החופה מצאו אותו בוכה בדמעות שלישי, חבריו שהכירוהו ידעו שאין בבכיותו כל כוונה נעלית, לכן תמחו באזניו על מה הוא בוכה בעידן חדותא, ויען להם בתמימות 'כעת הכל מכנים אותי 'מוטיל חתן', אך בעוד כשבוע ימים - בגמר שבעת ימי המשחה יחזרו לקרוא לי 'מוטיל נאר' ואוי לאותה בושא וכלימה, ועל דא קבכניא... ועומק כוונתו היתה, שה'טיפש' יבכה כי עוד שבוע אחר גמר ימי החג ישוב להיות 'מוטיל נאר', אך המשכיל ינצל הזמן להעמיס בקרבו שפע החג לכל השנה כולה.

והיה הרה"ק מזידיטשוב מסיים בקול בוכים. הלא כאותו בחור נבער כן אנו. משך כל ימות השנה שוכחים מכל אשר שבנו וקבלנו בחודש תשרי... ושוב בתחילת ימי הסליחות, מתעורר הזיק הקדוש בקרבו של כל יהודי וכולנו נהפכים להיות 'מוטיל חתן' ברוב פארות, עתה משעברו אלו הימים הבה נישא תפילה שלא נשוב להיות 'מוטיל נאר' כמקדם, ולא נשוב לכסלה עוד, אלא נתעורר מכאן ואילך לעבוד את בוראנו עבודה התמה והישרה.

איתא מהרה"ק ה'דברי שמואל' זי"ע על הא דכתיב בפרשתן (ג ט) 'ויאמר לו איכה', וז"ל. סיפר על אחד החסידים שעמד על הגשר במרכז העיר ווארשא וראה איך שבני אדם רצים אצים כמבולבלים, ואמר, רבש"ע, היכן אתה והיכן אני. כיוצא בדבר, אמר לו הקב"ה לאדם איכה - התבונן היכן היית קודם החטא....למעלה מדרגת מלאכים, ועכשיו איפה אתה, איך נפלת כ"כ. וכן בשבת קודש זה צריך כל יהודי לומר לעצמו: איכה, הלא אך זה עתה היה חודש תשרי, ר"ה עשי"ת יוה"כ סוכות ושמי"ע ושמת תורה, אשר כל אחד התעלה והרגיש בעצמו התעוררות הלב, איכה, איך כבר שכחת מהכל וכלא היה כלום חזרת לקדמותך.

ד. ידוע המעשה על ר' אייזיק יעקלס (בן ר' יעקב) אשר התגורר בקראקא (נלב"ע בשנת ת"י"ג) והיה עני מרוד, לילה אחד חלם חלום בו 'נתגלה' לו כי מתחת הגשר הגדול המוביל לעיר טמון אוצר גדול, ויהי בבוקר ותפעם רוחו והלך למצוא את ה'עשירות' המיועדת עבורו, והחל לחפור שם, עד שניגש אליו מפקד חיל המלך ושאל למעשיו, והשיב לו בכנות ובתמימות כי מחפש הוא אחר המטמון וכפי שהראוהו מן השמים... החל המפקד לשחוק עליו באומרו, אף אני חלום חלמתי שמתחת התנור בבית יהודי בשם 'אייזיק יעקלס' מסתתר אוצרות זהב וכסף, וכי נדמה לך כי אלך לחפש שם, והרי החלומות שוא ידברון. נדהם ר' אייזיק ולא גילה לו כי הוא הוא 'בעל הדבר', שב לביתו והחל לעקור את התנור ועד מהרה מצא שם אוצרות מלכים אשר מהם נתעשר ונעשה לגביר אדיר (ומהכסף בנה בית הכנסת גדול על שמו, הנקרא 'אייזיק שול'). וצדיקי הדורות דרשו מעשה זה כמין חומר ללמוד ממנו בדרכי עבודת השי"ת.

והיה אומר הרה"ק ה'אמרי חיים' זי"ע כי מעשה זה הוא משל על סדר החיים של הרבה אנשים, אשר בכל ימות השנה 'עניים' הם במעשים טובים, ובטוחים כי 'האוצר' נמצא בר"ה וביוה"כ, אז הזמן גרמא ליטול מלוא חפניים משפע הקדושה ועי"ז יוכלו להתעלות לאין ערוך. אמנם בהגיע ה'הייליגע טעג' (- הימים הקדושים) מתברר להם כי העשירות נמצאת אצלם בקרבם, כי בכל אחד 'טמון' וגנוז אוצרות אדירים של כוחות הנפש לעבודת השי"ת, ומקבלים עליהם קבלות טובות להיטיב מעשיהם. וזאת העבודה ככלות כל הימים הטובים, לחיות את גילוי האוצרות שבנפש, ולקיים כל מה שקיבל על עצמו, ולא להיות ח"ו ככלב שב על קיאו (הובא בלקוטי אמרי חיים למוצאי יו"ט).

ה. ידוע שהרה"ק מראפשיץ היה אומר לאחר חג הסוכות יוצאים אנו מימים גדולים וקדושים (וכפי שנתכנה אלו הימים די הייליגע טעג) מעתה נכנסים אנו ללילות גדולים וקדושים.

באר הפרשה - פרשת בראשית

ג

מעורר עצמו לעבודת הבורא (וכן פירש החיד"א בספרו צווארי שלל הפטרת דברים)¹.

והעצה היעוצה לשמר בקרבנו את כל אורות הימים הטובים היא כלשון הכתוב (תהלים קיח ב): 'אסרו חג בעבותים', לקשור את היו"ט בעבותות על ידי קבלות טובות שמהם לא יזוז בכל זמן ועידן.

וכבר ביאר הגה"ק הנודע ביהודה זי"ע את הכתוב (ישעיה א ו) 'מכף רגל ועד ראש אין בי מתום', שהנביא מתאונן על אותם האומרים שמ'כף רגל' מאחר יום שמיני עצרת שהוא רגל בפני עצמו (ר"ה ד): 'עד ראש' עד לראש השנה הבא 'אין בי מתום', עוזב האדם את הדרך התמימה, ועושה ככל העולה על רוחו כמו עד הנה, ורק מר"ה עד לאחר שמיני עצרת הרי הוא

וכן כינו אותם צדיקי הדורות די הייליגע ווינטער נעכט (דרכי חיים ושלוש מונקאטש, תתי) וכל זה מחמת כי בהם יוכל כל איש להרבות בנפשו קנין תורה (עכ"ל), הרה"ק מקאריץ זי"ע היה קורא אותם די גאלדענע נעכט (אמ"פ השלם, שער עבודת ה' יג), על הרה"ק הרבי רבי בונם זי"ע מסופר שהיה קורא להם די גוטע פריינד (הובא בנתיבות שלום). הרה"ק המהרי"ד מבעלזא זי"ע אמר בשם הרה"ק ה'עטרת צבי' מזידיטשוב זי"ע שבלילות החורף יש בהם קדושת חול המועד. כי הצדיקים ידעו מה יכול האדם לפעול בלילות קודש אלו, וכפי שאמר הרה"ק ה'עטרת צבי' מזידיטשוב זי"ע, שאפשר לפעול לטוב בימי החורף לפנות הבוקר כמו ביום הקדוש בעת נעילה (אוצר ישראל).

הרה"ק הרמ"מ מלעלוב זי"ע היה אומר משמיה דהרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע שככלות הימים הנוראים נפשו דואבת עליו, כי מהיכן יוכל עוד להתחמם מאור הימים הקדושים. אך משמגיעים לילות החורף הארוכים בזה נחה נפשו כעבד ישאף צל. וסיים הרה"ק מלעלוב, כי לכאורה מה יתן לו ומה יוסיף לו להרה"ק מקארלין אריכות הלילות, הא בלאו הכי היה הוגה בתורת ה' יומם וליל בקיץ כבחורף. אלא כי באלו הלילות כשהצינה רבה ומחוץ תשכל כפור כאפר קשה לאדם לצאת ממיטתו, ועל כן היו אלו הימים יקרים מאד אצל אלו הצדיקים הקדושים, כי עבודה הבאה ביגיעה חשובה היא לאין ערוך.

ו. כך ביאר הרה"ק ה'ישמח משה' זי"ע (ראה, ד"ה לא תעשון) שלאחר הימים הנוראים, אומר הקב"ה לעמו בני ישראל 'כה אמר ה' מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך' (ירמיה לא טו-טז) - כי יש שכר לפעולת התפילות ואימת הדין שכל העוונות נמחלים. ואם תשאל, אם כן מדוע עדיין לא בא בן ישי, כי לאחר אלו הימים הקדושים - 'ושבו בנים לגבולם', שהכל חוזרים לסדר יומם כדאשתקד, ושכחו מכל אשר עבר עליהם.

ז. וכה אמר הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע כי שניים המה בקרא 'אסרו חג בעבותים', וננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו' (תהלים ב ג), יש מי שאומר אחר 'שמחת תורה' הבה ננתק עצמנו מכל עניני החג ל"ע, והמשכיל יאמר, אדרבה, הבה נקשור עצמו בעבותות וחבלים לחג העבר. הוסיף ע"ז בנו הרה"ק הפני מנחם זי"ע, כי שגור בפי העולם לומר 'אסרו חג בעבותים' - שצריך לקשור את היום טוב אלינו, ובאמת אין זה נכון, כי היו"ט איננו בורח כלל וכלל, אלא לנו ייאמר, שלא נברח ממנו אלא נחבר ונקשור עצמנו אליו.

מעשה היה בעיר הבירה לאנדאן (לונדון) - ביהודי שהיה בעה"ב על כמה וכמה בנינים בשכונת גאלדרעס גרין והיה משכירם לאחרים ומהם מקור פרנסתו, הלה היה מקפיד שלא להשכיר מדירותיו לגויים - כושים שחורים בהיותם ידועים כעם קשה - גנבים וגזלנים שאינם פורעים חובם בדמי השכירות... עד, שהגיעו זמנים קשים על העולם (לפני כשמונה שנים) וכל מסחר הנדל"ן ירד מטה מטה, ועמדו הרבה מדירותיו ריקניות משוכרים, באותם הימים בא לפניו 'גוי כושי' שרצה לשכור אחת מדירותיו, הלה העמיד פני עשיר וסוחר גדול ואף סיפר שתחת רשותו כמה וכמה חנויות מסחר, על כן הסכים היהודי והשכיר לו אחד מדירותיו שעמדו ממילא ריקם. עבר חודש ושניים גם שלושה וארבעה ואין קול ואין ועונה, הנכרי נתגלה כגנב מומחה ולא אבה לשלם על שכירות הדירות אף לא פרוטה אחת... משכלו כל הקיצין קראו היהודי ל'בית המשפט', בהגיע עת המשפט שמע השופט את טענתו ושאל את הגוי ומה 'תשובה' יש לך, ויען הנכרי ויאמר, שאינו צריך לשלם לבעליו כי מתחילה היו לו רק צרות בדירה - המים לא הוחמו מעולם, צבעם של קירות הבית היו מתקלפים בכל עת יותר ויותר, דלתות הבית הרעישו ברעש נורא מחמת החלודה, המים אשר בכיור היו דלוחים, בחורף שלטה הצינה ובקיץ שלט החום - וכיו"ב הרבה מטענות ותירוצים שאי אפשר להוכיח שאין הצדק עמו. וכבר היה נראה ליהודי כי הוא עומד להפסיד במשפט - בפרט אחר שה'שופטים' שם ידועים כשונאי ישראל ולא עוד אלא ש'חוקי המדינה' מסייעים הרבה להגן על השוכרים, אלא שלא היה בידו עשות מאומה... עד ששאל השופט את הנכרי, האם פרעת את דמי השכירות לכה"פ פעם

באר הפרשה - פרשת בראשית

וחשבון הנפש איך חלפו ועברו ימים מקודשים כאלה ולא פעל בהם מאומה, ולא התעוררות כדבעי למיעבה, ומה לו לעשות ביוון שהימים כבר חלפו ועברו ואי אפשר להשיב הזמן שכבר חלף והלך לו... ובוזה פעל לדורות שאפילו בשכבר חלפו הימים הקדושים אלא שיהיב דעתיה למיהדר [כאומר, מי יתן ואוכל להחזיר את הזמן אחורנית, ולהתחיל מחדש את חודש הרחמים והסליחות וימים הקדושים... רצון זה חביב כ"כ אצל הקב"ה] וישלח לו ג"כ אורות אלו להאיר מחשבו... [כמו שהביא את הר המוריה ליעקב אבינו מיד כשחשב לחזור לשם] [עכ"ל]. ונמצינו למדים כי עדיין יכול 'לתפוס' עצמו בימים אלו שעוד יש בהם שייכות ל'ימים הנוראים' ה, ועי"ז יזכהו הקב"ה בכל אורות הקדושה שירדו לעולם בכל הימים הקדושים שעברו עלינו.

בראשית ברא אלוקים - ראשית דבר היא האמונה בקל חי בפרשתן (א א), 'בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ'. ביארו צדיקים, בראשית - ראשית לכל, ידע האדם ויכיר שברא אלוקים את השמים ואת הארץ^ט - שאבינו רוענו ברא את השמים והארץ וכל צבאם, והוא בורא ומנהיג לכל הברואים, ומשגיח על כל הנעשה בעולם בהשגחה פרטית'.

ואל יאמר, הרי אף בחודש תשרי גופיה נשארתי כאבן דומם, ולא התעורר לבי - לב האבן במאומה, אלא ישמע לדברי הרה"ק ה'ערוגות הבושם' זי"ע (ברכה, ד"ה וישכון) שהנה אמרו חז"ל (סנהדרין צה:) אצל יעקב אבינו שבדרכו חרנה עבר במקום שהתפללו אבותיו ולא עמד שם, בהגיעו לחרן אמר אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ואני לא התפללתי בו, 'יהיב דעתיה למיהדר (נתן בדעתו לחזור) מיד קפצה לו הארץ', ולכאורה צריך ביאור לשם מה עשה הקב"ה גם כזה שתקפוץ הארץ. אלא מבאר הערוגת הבושם וז"ל, אבל כל מעשה אבות סימן לבנים, הנה הבורא כל עולמים יתב"ש מאיר באור פני מלך חיים ביום ראש השנה באור ה'יראה', וממנו יוכל האדם לשאוב יראת שמים על כל ימות השנה, ושוב בעשרת ימי תשובה באור ה'תשובה' ובפרט ביום הקדוש. ושוב בימי סוכות זמן שמחתנו - השי"ת מאיר ללבות עמו ישראל באור השמחה, ממנו יוכל האדם לקחת לנפש שמחה אמיתית לשמוח בעבודת השי"ת ובתורה ומעשים טובים כל ימות השנה, והנה השי"ת צופה ומביט עד סוף כל הדורות ראה דור אחרון - דור עני ואביון שיגיעו ימים קדושים האלו ואין איש שם על לב להתעורר בהתעוררות אמת לאמיתו, ושוב כשבא נעילת החג חושב מחשבות

אחת, נודעק הגוי, לא ולא, וכי עלי לשלם על דירה כזאת... אז נענה השופט, אכן נודע הדבר, כי רמאי וגנב אתה, כי אם היינו רואים שבתחילה שילמת את חובך היה מקום לקבל את כל טענותיך, אך ברגע שמעולם לא שילמת, הרי לנו הוכחה מוכחת שמעולם לא היה בדעתך לשלם, וכל אלו הטענות אינם אלא תירוצים כי אין ברצונך להוציא מכיסך אפילו שווה פרוטה, צא עתה ושלם לו מרישא ועד גמירא מימי ישיבתך בזה הבית.

הגה"צ רבי אלחנן היילפרין גאב"ד ראדומישלא זצוק"ל שהיה דר בגאלדרעס גרין, היה מוסיף ללמוד ממעשה זה על ה'תשובה והקבלות' אשר הננו מקבלים ע"ע בימים הנוראים והקדושים, כי אך עוברים הימים הקדושים ומיד מתחיל כל אחד עם תירוציו - אם מענייני פרנסה וגידול בנים, או ה'חברותא' שאיננה טובה, הישיבה והכולל אינם טובים וכו', והנה אם 'שילם' לכה"פ בתחילת הדרך את קבלותיו יש מקום לומר כי אכן צדק יש בתירוצים אלו, אבל מי שמיד בראשית השנה כשעדיין לא קיים תשובתו כבר מוצא תירוצים מדוע אין בידו להשלים קבלותיו, הרי"ז מטיל ספק כי מעולם לא היו קבלותיו באמת...

ח. מטעם זה נהגו כמה מקהלות ישראל להמשיך במנהגי ירח האיתנים עד לאחר שבת בראשית, כדוגמת טבילת החלה בדבש בשבת קודש, ומה שאין מורידין את הפרוכת הלבנה מארון הקודש.

ט. איתא מהרה"ק רבי מאיר הגדול מפרימישלאן זי"ע (הובא בברית אברם להרה"ק מזאלאוץ זי"ע בפרשתן, ובשפתי צדיקים בשם הרה"ק מאפטא זי"ע) שתיבות 'בראשית ברא אלוקים את' - הם ר"ת בבא"א, לרמז על הפסוק 'בך בטחתי אל אבושה' (תהלים כה ב), וכן 'אשרי אדם בוטח בך' (שם פד יג), ולכן התחילה התורה בתיבות הללו לומר שזהו עיקר ותחילת מהות האדם - לבטוח בה' בכל עת ובכל שעה.

י. ברש"י כתב בריש דבריו, 'בראשית - מה טעם פתח בבראשית...' ביאר הרה"ק ה'קדושת לוי' זי"ע, שהוא כעין המדבר ומפליג בדבריו, מה טעם - כמה טעם ומתיקות יש לפותח בבראשית - כלומר שחי באמונה שהוא אלוקינו

שברא שמים וארץ והוא עשה ועושה ויעשה לכל המעשים (עפ"י דבריו הובאו בתפארת בית לוי, בילקוט קדו"ל).

מכל אשר יקרהו, אם בהפסד ממון או בשאר מיני היוק והפסד שנעשה לו על ידי רעהו, בידעו שאין אדם נוקף אצבעו למטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה (חולין ז:), נמצא שלא פלוני עשה זאת, וגם חלילה מלומר שמעצמו נעשה המעשה, אלא הכל 'בדבר ה' נעשה' - לטובתו השלימה², וזה ביאור הקרא וישם ה' לקין אות - 'אות אמונה' המהורה, וממילא לבלתי הכות אותו כל מוצאו - שלא יכהו לבו בכל דבר שימצאהו, כי ידע ויכיר שהכל מאתו יתברך שמו³.

ובך רמז לה הרה"ק ה'תולדות יעקב יוסף' זי"ע (כתונת פסים בהר, עמו' כו. בדפו"י) בכתוב (תהלים קמד יד) אלופינו מסובלים. כי על ידי שיאמין ב'אלופו' של עולם, שיש מנהיג לבירה, ואין דבר בעולם שנעשה שלא

בענין הזה אמר הרה"ק ה'יסוד העבודה' זי"ע וז"ל, 'אמרו חז"ל (ויק"ר לו ה, הובא ברש"י בריש הפרשה) בשביל ישראל שנקראו ראשית, כלומר, שכל עיקר הבריאה הוא בשביל בני ישראל החוזרים תמיד בפיהם ובלבבם כי אלוקים ברא שמים וארץ והוא רב ושלום, בשביל אמונה זו שבני ישראל מאמינים בהשגחתו ית"ש נברא העולם, עכ"ל. וזהו שאמרו 'בשביל ישראל שנקראו ראשית' - שהם חוזרים תמיד לקרוא כי 'בראשית' ברא אלוקים את השמים ואת הארץ (הובא בתורת אבות).

הנה כתיב בפרשתן (ד טו) 'וישם ה' לקין אות לבלתי הכות אותו כל מוצאו'. ביאור נפלא ביאר הרה"ק מלעכאוויטש זי"ע (הובא בדברי שלום קודיטוב), כי הנה המאמין באמונה שלימה בבורא יתב"ש לא ישבר לבו

יא. את הדבר המשילו להאי גברא שהיה במקום אשר מחשיכים את האור ומציגים על גבי הכותל מחזות שונות, אך מכיוון שלא ראה האיש את המחזות בבירור, העלה את 'האור' בכדי שיוכל לראות היטב, מובן לכל בר דעת שכך כבר לא נראו המחזות כלל, ונתגלה שהכל היה 'דמיונות' ולא דברים חיים אמיתיים. ומכאן לנמשל, פעמים נראה לאדם שהסתיר הבורא את השגחתו ממנו וכדו' משאר דמיונות, עצתו - אמונה, שיאיר לעצמו במאור האמונה, וממילא יראה שאין כאן 'לא דובים ולא יער', אלא הבורא משגיח עליו בהשגחה פרטית מעולם, ללא שום שינוי, אלא שהוא החשיך לעצמו בקושיותיו וספיקותיו, אין לו אלא להאיר לעצמו באמונה וחסתת פרשת הייסורים.

יב. סיפר 'מרא דעובדא', כי ב"ב הלכה לקנות 'בגדים' להלביש את הילדים בבגדי יו"ט נאים וחדשים, ולאחר חיפוש וחיפוש מצאה את שאהבה נפשה, ונטלה ארבעה בגדים עבור 'ארבעה בנים' וניגשה לשלם עבורם, נתנה את ה'קרעדי קארד' (כרטיס אשראי) והעבירו אותו על מנת לחייב את חשבון הבנק, אך 'חברת האשראי' לא נתנה 'אישור' והסכמה לביצוע העסקה. מיד התקשרו לברר על מה יצא הקצף, שמא אין די מעות בחשבונם, אך באמת היה ברשותם לשלם, ומפני סיבה שלא נודעה לא 'קלט' המכשיר את ה'כרטיס' ולא הצליחה לקנות. ביקשה מהם שיניחו את הבגדים בתוך שקית במקום המשתמר עד שיביאו 'מזומנים ומצלצלים'. אך לא השיגה ידו של הבעל להביא 'שטרות' עד שכלתה רגל מן השוק... ונסגרה החנות. למחרת מיהר לילך לאותה חנות ולרכוש את הבגדים, אך 'משום מה' אחד העובדים שלא ידע ממאומה כבר סידר את החנות והשיב אותם למקומם הראשון, ואדהכי והכי כבר נקנו על ידי אחר ולא נשאר עוד ממין זה... והרבה צער ועגמת נפש היו לה, שכן היתה 'צריכה' להם דייקא, ואף קנתה אחרים ה'משלימים' דמות תבניתם...

בשבוע לאחר מכן הגיעה 'בשורה טובה' לאוזניה שב"ה התחדש ה'מלאי' בחנות... ושוב הלכה לשם ואכן מצאה את הבגדים הללו, וכשנעמדה לשלם התברר לה שיש בשבוע זה 'מבצע' גדול, והורידו את המחיר בחצי... או אז נתגלה לה כיצד אותה רעה לא היתה אלא לטובתה שלא תצטרך להוציא הרבה, ועד כמה סיבב הקב"ה בעולמו עבורה, הכרטיס לא עובר 'מטעם הכמוס'... העובד מסדר את החנות למרות שהניחו אותם למשמרת... בדיוק נגמר כל ה'סחורה'..., וכל זה אך ורק בשביל שתקנה בשבוע שלאחריו במחיר זול.

עוד יש ללמוד ממעשה זה, כי נגזר ונקצב על כל אחד כמה 'הוצאות' יוציא, ובכמה יקנה, ומן השמים נגזר עליהם להוציא סכום פלוני על מלבושים אלו, לא פחות ולא יותר, ומאחר שהגיעה לקנות בראשונה בשעה שהמחיר היה יותר מכאשר נגזר אם כן לא היתה יכולה המכירה להתקיים... אלא הקב"ה עושה עלילות לקיים כל דבריו באמת ובצדק.

יג. בגמרא (ברכות ט) איתא שמעשה ובא הלל הזקן לעירו ושמע קול צווחה בעיר ואמר מובטח אני שאין צווחה זו בתוך ביתי. ולכאורה מנין היה לו זאת, ביאר הגאון אלמושינו ז"ל חד מקמאי (הובא בביאור משפט צדק לתהלים יט) שהלל הזקן לימד את בני ביתו 'דרך אמונה' - שיקבלו כל אשר יארע עמם באהבה, ושלא יצעקו בשום מצב שהוא, ולכך כששמע קול צווחה בעיר היה בטוח ואמר 'אין זה בתוך ביתי' - כי הם אינם צועקים אפילו במצב קשה.

באר הפרשה - פרשת בראשית

הכל בהשגחה פרטית מן השמים, וכל ההווה ומתרגש בעולם אפילו תנועה קלה ואפילו צעדי רגליו ספורים בהשגחה, ואפילו עשרת אלפים צעדיו והילוכו של אדם הכל הוא בהשגחה פרטית, כמו שאנו מברכין בכל יום בשם ומלכות ברכת 'המכין מצעדי גבר', אזי על ידי אמונה זו ניצול ממרה שחורה ועגמת נפש... כי על ידי שמאמין ששום דבר בעולם אינו נעשה על ידי רצונו של אדם רק הכל בהשגחה מן השמים, ממילא לא יבעוס ולא יתקצף ולא יחרהר'ח, עכ"ל.

בציווי הבורא, על ידי זה מסובלים - יהא בידו לסבול הכלי". וכבר רמזו לה בשם הבעש"ט הק' זי"ע בלשון הברכה 'ברוך שאמר והיה העולם', שהוא ר"ת 'בשוה', ללמדנו כי האיש הרואה בכל דבר שעובר עליו את הקב"ה שאמר והיה העולם, ושהכל הגיע מאתו ית' הרי בכוחו לקבל את כל העובר עליו 'בשוה', בלא בהלה וצער^{טו} והתפעלות יתר על המידה^{טז}.
איתא מהרה"ק ה'דברי ישראל' זי"ע (בשלה ד"ה וירא) וז"ל. 'וכשהאדם מאמין שאין מקרה בעולם, רק

יד. הרה"ק ה'תולדות יעקב יוסף' זי"ע קבל פעם בפני הרה"ק רבי מנחם מנדל מוויטעבסק זי"ע על ענין הכעס המגונה - ואיה הדרך לעקרה ולשרשה, אך הרה"ק מוויטעבסק לא ענהו ולא כלום. כעבור ימים אחדים נסע ה'תולדות' יחד עם אחוזת מריעיו בעגלה, על אם הדרך עצרם יהודי אחד וביקש להצטרף עמם לנסיעה, ה'תולדות' הורה להכניסו, אך מחוסר מקום הושיבוהו אחורי העגלה במקום המשאות והחביות - מקום שאינו נוח כלל לשיבת בני אדם, במשך הנסיעה שאלו ה'תולדות' כמה פעמים האם אין המקום צר לו מידי, ויען ה'אורח' ויאמר שאין דוחקו גדול וטוב לו במקומו, אך ה'תולדות' לא הרפה ממנו, והמשיך לשאלו שוב ושוב, האם מקומו טוב לו, ובתוך כך ענהו ההילך 'אשרי העם שככה לו', אשרי חלקו של האיש אשר 'ככה' לו, כלומר באיזה אופן שמתנהג עמו ה' טוב לו, כי יודע שמה' יצא לו כך, ואין לו טענות כלל על מצבו ומעמדו... נהנו חבורת החסידים למשמע דברי ההילך, אך הרה"ק ה'תולדות' החל לבעור בלבת אש - כי הבין שדבר זה רמז הוא לו מן השמים, כי אם יזכור וידע שכל המתרחש הכל לטובה בלבד, לא יכעס לעולמים ויקבל את הכל בשובה ונחת.

כעבור ימים אחדים פגש שוב את הרה"ק מוויטעבסק, נענה הרה"ק ואמר לו, רואה אתה, מן השמים שלחו לך את אליהו הנביא שיענה לך את התשובה לשאלתך האיך לתקן את מידת הכעס.

יש שרמזו כן בלישנא דקרא (תהילים קטו ב) 'למה יאמרו הגוים', שזהו ההבדל והחילוק בין ישראל לעמים, שהללו אינם מאמינים אלא מלאים טענות וטרוניות כרימון ותמיד יאמרו וישאלו למה... למה... אולם בני ישראל מאמינים בני מאמינים, ועל כל דבר ודבר אומרים 'ככה', כן הוא רצון השי"ת ומקבלים את הדין באהבה.

טו. פעם שאלו את חתנו של הגה"ק החפץ חיים זי"ע, ממה התפעל ביותר מתוך כלל הנהגותיו של חותנו הקדוש, ויען ויאמר, הדבר המפליא ביותר היה יישוב דעתו ושלוות נפשו בכל עת ובכל זמן, ואף בשעות קשות כשבאו עליו ייסורים וכדו', ושלוות נפש זו באה לו מתוך תוקף אמונתו בהנהגת ה' את כל העולם בטובו בחן בחסד וברחמים. הוא היה אומר, לבאר בסדר ההושענות (בפיוט 'אדמה מארר') 'הושענא דגן מדלקת...חיטה מחגב... נפש מבהלה', שכל הנאמר שם שווים במהותם, וכמו שכל בר בי רב יודע שה'דלקת' עוקרת ומשחיתה את ה'דגן' שבשדה, וכן חגבים אוכלים ומאבדים לגמרי את החיטה, כך ממש - הבהלה מכלה ומשחתת נפשו של אדם.

ובעניין ה'סבלנות' יש להביא מה שכתב ה'רבינו יונה' (אבות ב ט) על דברי המשנה 'צאו וראו איזו דרך טובה שידבק בה האדם, רבי אלעזר אומר לב טוב' דהיינו הסבלן שאינו קצר רוח, ומתרחק ממידת הכעס ומשיב במענה רך, ואף אם יעשו לו איזה עוול, יסבול ולא יהיה לו מרירות מזה - כי חכו ממתקים וכולו מחמדים. ועל מידה זו אמר רבי יוחנן בן זכאי 'רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריכם שבכלל דבריו דבריכם', כי האדם שיש בו מידה זו של סבלנות טוב הוא גם לחבריו ולשכניו ולכל העולם (עכ"ל).

טז. וכך פירשו צדיקים בלשון הכתוב בסוף הפרשה (ו ח) 'ונח מצא חן בעיני ה'', שתמיד היה במנוחה ויישוב הדעת, מאחר שראה בכל דבר שהתרחש עליו את 'עיני ה'', ושהכל בהשגחה פרטית מלעילא.

יז. וכתב שם וצריכין להאמין בזה מאד שלא תהיה חלילה ברכתו (המכין מצעדי גבר) ברכה לבטלה...

יח. הרה"ק מלעכאוויטש זי"ע היה אומר שמה שהאדם תולה בעצמו לאמר אוי לי שגרמתי לעצמי בידים הפסד פלוני, או מאשים את עצמו שטעה בפעולה פלונית שגרמה לו להפסיד כך וכך, מחשבות אלו וכיוצא בהם, אינם כי אם כפירה בהשגחה פרטית. כי באם ידע האדם שלית ליה מגרמיה כלום, אין לו שום כוח ושום יכולת, שוב לא יחשוב על עצמו כל כך, אלא ידע שהכל ממעל בא לו.

באר הפרשה - פרשת בראשית

ז

בריותיו, גם כל צרכיהם בכל ענין משפיע עליהם, מכל מקום לא יחסוך האדם בתפילתו לפני ה' על כל צרכיו ועל כל צרה שלא תבוא, כי לא ישיגנו השפע המוכן לו אם לא על ידי התפילה.^כ

והנביא הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע (צדקת הצדיק, אות ס"ז) שאי אפשר להשיג את השפע המוכן עבורו בלא תפילה, בב' ראיות, א. מאליהו הנביא, שהשי"ת הבטיחו לפני עלייתו להר הכרמל שידו

התפלל עליהם - אף השפע המוכן יגיעו רק ע"י התפילה בפרשתן (ב ה), 'ואדם אין לעבוד את האדמה', וברש"י, 'ומה טעם לא המטיר, לפי שאדם אין לעבוד את האדמה, ואין מכיר בשובתן של גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם, התפלל עליהם וירדו, וצמחו האילנות והדשאים'.^ט הא למדת, שבך העמיד הקב"ה אופן בריאתו של עולם - השפע מוכן לבני העולם, ומכל מקום לא יגיע לידיהם עד שיתפללו על כך.^ב וכלומר, אף שנכון הדבר שהקב"ה מכין מזון לכל

הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע (הובא באמרי פנחס ח"א שער אמת ואמונה אות מב) היה אומר על מאמרם ז"ל (עי' נדרים ט): 'רשעים מלאים חרטות', ולכאורה צריך ביאור דאם הם מלאים בחרטה על מעשיהם הרעים הרי כבר אינם 'רשעים', אלא בעלי תשובה. וביאר שהכוונה היא שכשיארע לאיש איזה הפסד - הצדיק מאמין כי מה שעלה בידו אינו אלא מן השמים... אבל ה'רשעים' מלאים חרטות, ותמיד יאמר אוי לי שעשיתי כך וכך שמזה נסתבב לי ההפסד...

וכמו שפירשו בדרך צחות בלשון שאנו אומרים בזמירות לליל שב"ק ('מה ידידות') 'מחבלי משיח יוצלו לרווחה, פדותנו תצמיח ונס יגון אנחה', כי 'חבלי משיח' רומז לכל אותם 'חבלים' שרגילים הבריות לאומרם, 'חבל' שעשיתי כך וכך, 'חבל' שלא עשיתי, 'חבל' שאמרתי ו'חבל' שהלכתי וכהנה וכהנה כיו"ב, שכל אותם 'חבלים' הם מחבלי משיח ומטשטוש האמונה, אך אם יזריח בקרבו אור האמונה יינצל מהם לרווחה, ונס יגון ואנחה, כי תמיד יהא שרוי בשמחה.

הגרי"ז מבריסק זצוק"ל היה אומר, שהאומר 'איבדתי מעות ברחובה של עיר מאחר שנהיה לי חור בכיס בגדי, ומשם נפלו מעותי' שוטה הייתי שלא תפרתי וסגרתי את החור מיד כשנפער, הרי זה כפירה בהנהגת ה', אין לו אלא לומר מאחר ורצה הקב"ה שאאבד את מעותי על כן נתהווה לי חור בכיסי.

יט. כתב המהרש"א (קידושין ח"א כט): שנס המתרחש על ידי תפלה לא חשוב נס לענין 'מנכין לו מזכותיו' (עי' שבת לב:) כי כך טבע הקב"ה בבריאה שהנצרך לאיזה דבר יתפלל ויוושע, ואין בזה כל נס.

ידועים דברי הגה"ק החזו"א זי"ע בענין חובת ההשתדלות, שעיקר ההשתדלות היא התפילה, אלא שלפעמים נדרש מן האדם גם לעשות פעולה בפועל, אבל לעשות הפעולה ולא להשתדל בתפילה באופן זה בוודאי לא עשה את המוטל עליו לעשות ולא יצא ידי חובתו (מעשה איש ח"ז קג).

כ. רמז נאה נתנו 'בעלי הרמז', כי הנה איתא בגמ' (ברכות כו): 'אין עמידה אלא תפילה שנאמר (תהילים קו ל) 'ויעמוד פינחס ויפלל', אין שיחה אלא תפילה שנאמר (שם קב א) 'תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו', אין פגיעה אלא תפילה שנאמר (ירמיה ז טז) 'ואתה אל תתפלל בעד העם... ואל תפגע בי', וראש התיבות של שיחה פגיעה עמידה הוא שפע, ללמד שאי אפשר לקבל את ה'שפע' זולתי תפילה.

כא. הרה"ק רבי משה לייב מסאסוב זי"ע (חידושי הרמ"ל אות פח) ביאר את התפילה 'ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת', ולכאורה מדוע עלינו להתפלל ע"ז שבוודאי השי"ת אינו מקפח שכר כל בריה. אלא ביאורו, דמן השמים אין נותנים רק בהתעוררות מלמטה - בתפילה, וצדיקים אלו שבוטחים כל כך בה' עד שאינם מתפללים על כך, עליהם יש לנו לבקש ותן שכר טוב...

בדרך משל ומליצה אמרו, מעשה בתינוק שאמו הפקידתו בידי הבייבי סיטער (שמרטפית) והיה התינוק בוכה לגודל רעבונו, ותיטול הבייבי סיטער את הבקבוק שהכינה האם למאכלו ותשימהו בפי התינוק, אך הלה הגביר בכיו זעקותיו עד לב השמים... ואין איש יודע על מה יצא הקצף והבכי, מכיוון שכן אף הבייבי סיטער פתחה בבכי אחר שלא ידעה להשית עצות בנפשה, כך נמשך הבכי למשך כמה שעות... עד... ששבה האם לביתה וראתה את הנעשה, נטלה את הבקבוק וראתה שלא ניקב החור בראש הבקבוק - והיאך יאכל התינוק, נקבה האם חור קטן הכניסה הבקבוק בפי התינוק שמיד אכל את מאכלו ואחר גמרו נרדם וישן שנת ישרים וליהודים הייתה אורה... והנמשל

באר הפרשה - פרשת בראשית

פעולתו לטובה. והרבה יש להתעורר בדבר, שלפעמים מוכן לאדם שפע גדול אך יכול לירד לטמיון ושלא לצורך ח"ו, ועל כן צריך להרבות בתפילה בכל יום ויום שנוכה לטובה ולברכה.

ולא עוד, אלא שעיקר בריאת 'כח הדיבור' לאדם, היה בכדי שישפוך שיח בתפילה ובקשה לפני מלך שומע תפילה, כדכתיב בבריאת אדם הראשון (ב ז) 'ויהי האדם לנפש חיה' ובתרגום, 'והות באדם לרוח ממללא', נמצא שכל חיותו של האדם נקראת על שם 'רוח ממללא' שניתן לו, והרי עדיין לא היה לו עם מי לשוח (שעדיין לא נבראה חווה), אלא וודאי, דפיו נברא בכדי שיתפלל לפני בורא עולם.

בענין התפילה נוסף לומר, כי הקב"ה שומע תפילת 'כל פה'ג', וכמו שביאר האר"י הק' זי"ע (שער הפסוקים תהילים קמה) מה שנאמר 'קרוב ה' לכל קוראיו

תהיה על העליונה, וינצח את נביאי הבעל, ואעפ"כ הוצרך אליהו הנביא להתפלל 'ענני ה' ענני', ב. ממעשים בכל יום, שאף שבראש השנה כבר נגזר על כל אחד ואחד השפע לכל השנה, עדיין אנו שופכין לפניו שיח בכל יום, כי על אף הבטחת הטובה עדיין חסרה לו התפילה^ג.

וכבר מצינו לתוס' (ר"ה פז. ד"ה כמאן) שעמדו בקושיא זו מה מקום להתפלל 'ברכת השנים' אחר שה'אדם נידון בראש השנה', ותירצו על פי מה דאיתא בגמ' (שם יז): 'הרי שהיו ישראל רשעים גמורין בראש השנה ופסקו להם גשמים מועטים, לסוף חזרו בהן, להוסיף עליהן אי אפשר שכבר נגזרה גזירה, אלא הקב"ה מורידן בזמנן על הארץ הצריכה להן, וכן להיפך ח"ו שאם היו צדיקים ופסקו עליהן גשמים מרובים ושינו דרכם לרע, שהקב"ה מוריד את הגשמים שלא בזמנן ועל הארץ שאינה צריכה להן, ועל כן צריך להתפלל בכל יום שאותו שפע שנקצב בראש השנה אכן יפעל

פשוט השפע מוכן ברוב טובה אלא שעל האדם לנקב בעצמו את ה'חור' דרכו יריקו עליו את השפע הגדול, ונקב זה היא התפילה...

ואף ב'רוחניות' הדברים אמורים שא"א לו להשיג מאומה בלא שתקדם לה תפילה, וכן רימז הגאון רבי יוסף חיים זאנענפעלד זצ"ל שהפסוק הראשון שבתורה בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ' - פתח באות ב' ומסתיים באות צ', והפסוק האחרון שבתורה 'ולכל היד החזקה... לעיני כל ישראל' פותח באות ו' ומסיים באות ל', יחדיו עולים לתיבת 'בְּצִלוֹ' - היינו תפלה. כי בין בתחילת לימודו (להבין ולהשכיל) בין בסופו (שיתקיימו הדברים בידו) צריך להרבות ולהפציר בתפילה ותחנונים לפני השי"ת שיזכה לראות סייעתא דשמיא בעמלו.

ונרמז כן בפסוק (בראשית יד כב) 'ויאמר אברם וגו', הרימותי ידי אל ה' א-ל עליון, ותרגום אונקלוס 'ארימית ידי בצלו קדם ה'', והיינו שלעולם צריך האדם לפרוש כפיו בתפלה, ואף בשעה שעוסק בתורת 'א-ל עליון' ובדברים העומדים ברומו של עולם, ירבה בתפלה ויצליח ה' דרכו.

כב. כעניין שכתב רבינו ה'אור החיים' הק' זי"ע על הפסוק (בראשית ל כב) 'ויזכור אלוקים את רחל וישמע אליה אלוקים ויפתח את רחמה', 'מגיד הכתוב כי הגם שעלה זכרונה לפניו, עוד הוצרכה לתפילה, כאומרו וישמע אליה וגו'." חזינן מכאן שאף לאחר שכבר גזר עליה השי"ת להוליד עדיין היה עליה להתפלל שיבוא שפע זה אליה. הדבר דומה לאדם שקיבל הודעה מבית הדואר שנשלח עבורו סכום גדול של מעות, אך עדיין עליו לגשת לשם ליטול את המעות, כמו כן עלינו לבקש מלפני המלך אף את מה שכבר הכין להשפיע עבורנו לטוב.

ויתבאר ביותר, עפ"י מה ששמעתי, מעשה באיש שבגדלותו הודה אשר בקטנותו כעס וקצף עד מאד על בוני הדירות, שלא התחשבו בו כלל, עד שכאשר ברצונו להדליק את החשמל עליו ליקח כסא ולעלות עליו ללחוץ על ה'כפתור', וכן כאשר חשקה נפשו בכוס קפה נזקק הוא להביא סולם ולעלות עליו להדליק את הקומקום החשמלי וליטול את הקפה והסוכר מהארונית הגבוהים, ומלבד חוסר הנוחות בדבר הרי סכנה בדבר שעלול הוא ליפול מהסולם... לאחר שהתבגר עוד הבין שבכוונה תחילה נעשה כן הבניין, כי הבית מיועד הוא לשימוש המבוגרים ולא בעבור השתמשות הילדים, ואם ברצונו להדליק חשמל או להכין כוס קפה עליו לבקש זאת מאביו. והרי זה ממש ציור חי על כל ענייני העולם, שהקב"ה יצר וברא את העולם בעבורו ולא בעבור 'הילדים', ואם ברצונו להשיג דבר מה עלינו לפנות אליו ולבקש זאת ממנו, אולם אם ננסה להסתדר לבד אזי עלולים אנו ליפול ולהתהפך...

כג. בא וראה כמה גדול כוחה של תפילה, וכה היה מעשה כפי ששמעתי מבעלי המעשה, אחד האברכים בבית שמש חיתן את בתו הכלה בכ' סיון תשע"ח באולמי פאראנד שבבית שמש, אותו אברך אין הפרוטה מצויה

אשמע', והרי שיש שהקב"ה עונה להם בטרם יקראו, 'ויש גרועים מהם' שהם צריכים להתפלל 'ובהיותם מתפללים עונה אותם', ועל פי זה מבאר מאמר הכתוב בהאי לישנא, ואמר קרוב ה' לכל קוראיו, כלומר אף על פי שלא יהיו ראויים, בין שהם קוראיו ומתפללים לו קרוב ה' להם, אבל יש מעלה יתירה והיא זאת כי גם קרוב ה' הוא לכל אשר יקראוהו לעתיד, אעפ"י שעתה עדיין לא קראו, וטרם שיקראו הם ה' נקרוב אליו, עכ"ל.

זמוסוף האר"י, כי מי שרוצה לזכות להיות מאותם אשר ה' עונה להם טרם יקראו 'צריך תנאי גדול, שיהיה מן החסידים שתמיד הם מכוונים בתפילתם, וקוראים להקב"ה באמת^{יד} ולא מן השפה ולחזין וכו'.

לכל אשר יקראוהו באמת', שלכאורה הפסוק מוקשה טובא, א. מדוע כפל הכתוב בלשונו לומר קרוב ה' לכל קוראיו ומיד חזר לומר לכל אשר יקראוהו באמת, כי בפשוטו היינו הך. ב. מה טעם פתח הכתוב בלשון הווה - 'לכל קוראיו', וסיים בלשון עתיד - 'אשר יקראוהו'. ג. אם אכן יתפרש הכתוב בב' עניינים, ואין זה כפל לשון, אלא 'קוראיו' לחוד ו'אשר יקראוהו' הוא עניין אחר, אם כן היה צריך לומר 'קרוב ה' לכל קוראיו ולכל אשר יקראוהו באמת'. והוסיף מהר"ש ויטאל ז"ע (בנו של הגה"ק רבי חיים ויטאל) להקשות מדוע לגבי 'קוראיו' לא נזכר תיבת 'באמת' אלא רק לגבי אותם 'אשר יקראוהו'.

ומבאר האר"י ל' על פי מה שנאמר (ישעיה סה כד) 'והיה טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני

בכיסו בלשון המעטה ובקושי גדול התארגן להוצאות הנישואין. מגודל הלחץ זו הדחק הודיע לבתו שלא יוכל לשכור כיסא-כבוד לכלה כנהוג, התחננה אליו הכלה באומרה כי מתביישת היא שלא תהא ככל חברותיה, אך האב שנשאר בצריך עיון גדול בשאלת כסף מנלן... הודיע לה שתם הכסף ולא נשאר בלתי גוויתנו לעורינו, אך זאת אומר לו, עד עתה דיברת עם האבא שלך שבארץ שאין בידו לעזור, מעתה דברי עם אביך שבשמים אשר לו הכח והיכולת... ואכן בשבת שקודם הנישואין נטלה הכלה ספר תהילים לידיה והתחננה בדמעות שלישי, אבי שבשמים, הזמן לי כיסא מכובד ליום נישואיי.

בהגיע יום המיועד הגיעו לאולם והנה מוכן כיסא לכלה מעוטר ומעוצב בפרחים ססגוניים אשר לא שזפתם עין ומקושט בבלונים, כמנהג בעלי בתים חשובים שבחשובים. ויהי לפלא מאין 'נחת' לכאן כיסא זה, ומי הזמינו הנה. עד שנתברר גופו של דבר, שהנה באותו אולם יש שתי קומות, שמחת נישואי הכלה דנן נערכה בקומה התחתונה ואילו בקומה למעלה חיתן יהודי תושב חו"ל אשר איש אמיד הוא. הלה הכין חתונה ברוב פאר והדר כברכת ה' אשר נתן לו, אף לא שכח להזמין כיסא מפואר לכלה, ולא זו בלבד אלא ששכר בכסף מלא 'מפיק אירועים', אחד שתפקידו ומקצועו לארגן את השמחה על הצד היותר טוב ולבדוק שלא חסר מאומה.

והנה אותו היום כ' בסיון היה, ויש הנוהגים שלא לערוך נישואין ביום זה ויש שאין מקפידים על כך, 'דידננו מבית שמש אינו מהנוהגים להקפיד ועל כן תיכנן להעמיד את החופה קודם השקיעה, ואילו בקהילתו של היהודי מחו"ל מקפידים שלא לחתן בו ביום על כן היה בדעתו להעמיד את החופה בלילה לאחר זמן רבינו תם. שעתיים קודם החופה שלאחר זמן ר"ת שלח המחותן מחו"ל את בנו לבדוק שהכל מתנהל כשורה, שולחנות ערוכים וכו', הלה הגיע לאולם ומה מאוד השתומם שאין זכר לכיסא, וכדי ביזיון וקצף, מיד התקשר לאביו לספר לו על ה'אסון' הנורא... הלה הרים טלפון נזעם אל המארגן בטענת למה רימיתני... ואיה הכסא, השיב לו המארגן איני יודע מה אתה סח, הכסא עומד על מקומו ועל מכונו, מוכן ומזומן לצורך הכלה המהוללה, הרימו קולות זה על זה... עד שהתברר שהעמידו את הכסא בטעות בקומה התחתונה.. שלחו מיד להוציא אותו מהאולם למטה ולהעלותו למקומו המיועד, אך כשהגיעו ראו כבר את הכלה מגיעה לאולם (שהרי חופתה נערכה קודם השקיעה, שעתיים לפני החופה השנייה), כמובן שלא היה שום 'טעם' להשבית את השמחה ולבייש כלה בחופתה, אלא תיכף ומיד הזמין המחותן מחו"ל כסא נוסף, והכל על מקומו בא בשלום. אתה הראית לדעת כיצד דמעותיה לא שבו ריקם ופעלו עבודה כסא הראוי למלכים...

אמנם שומה עלינו ללמוד ממעשה זה שלא להסתפק במועט... שהרי הייתה יכולה לפעול לעצמה דירה שלימה לצורך מגוריה לאורך ימים ולא רק כסא לכמה שעות, היום כאן ומחר... אך בתנאי ש'נצעק'...

כד. וממשמעות לשונו נראה, כי גם לאותם אשר הקב"ה עונה 'טרם יקראו' הרי זה רק בזכות התפילה, אלא שמושיע אותם מעכשיו כי יודע שעתידים להתפלל לו.

חומר הדין' (שהלא לא היה הקב"ה נוהג כלל ברחמים), וממילא היו שאר כל ברואי עולם מתייראים לחטוא, שהרי ראו בעיניהם כיצד הקב"ה מעניש את מי שיעבור על רצונו, ו'מאימת הדין' היו כולם עושים באימה וביראה רצון קונם, וא"כ תמוה מאוד מה שאמרו שאין העולם מתקיים במידת הדין, כי אדרבה דייקא מידת הדין היא שמעמידה את העולם לעשות רצונו בלא לחטוא כלל, וכלשונו 'ואם היו כולם צדיקים למה אינו יכול לעמוד'.

ומבאר ה'זרע שמשון', כי כבר אמרו חז"ל (אבות א א) 'על שלושה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים', והדרך הישרה שעל ידה נוכל לגמול חסדים היא על ידי שאנו למדים מדרכיו של הקב"ה, וכמו שאמרו (שבת קלג:) 'מה הוא רחום וחנון אף אתה היה חנון ורחום'. עתה בין והתבונן, אילו היה הקב"ה נוהג רק במידת הדין ממילא היו הכל למדים כביכול מהבורא לנהוג אף הם 'במידת הדין', ולא היה איש גומל חסדים עם רעהו, ולא היה איש המוותר מאומה משלו, ונמצא שהיו כל הבריות 'צדיקים' בעינינו שבין אדם למקום, אך 'רשעים' זה לזה ב'בין אדם לחברו', ואכן עולם כזה אינו ראוי להתקיים, כי עמידת העולם וקיומו הוא על ידי גמילות חסדים, על כן שיתף הקב"ה את מידת הרחמים, והוא 'נוהג בחסדו כל דור', למען ידעו הכל ארחות חיים שגם הם צריכים לנהוג במידת הרחמים כלפי הזולת.

ונעתיק את לשונו, ויש לומר, שהרי שנינו 'על שלושה דברים העולם עומד וחד מינייהו גמילות חסדים, ועוד אמרינן 'והלכת בדרכיו וכו' וכו' תדבק - מה הוא

ואם לאו אינו נענה', ועל כן נאמר בהם לכל אשר יקראוהו באמת. 'אמנם מי שהוא מכת המתפללים בעת צרתם והם קוראים תמיד להקב"ה, גם הקב"ה אינו מדקדק ב"ב עמהם שיהיה באמת ובכוונה גמורה', ומשום כך נאמר 'קרוב ה' לכל קוראיו' בלבד בלא להזכיר 'באמת', כי גם אם קוראים אליו ית' ומתפללים שלא באמת ב"כ, וכלומר שלא בכל כוונת הלב עדיין הוא קרוב אליהם ועונה להם. ובזה מיישב הטעם שלא נאמר 'ולכל אשר יקראוהו', כדי לרמוז לנו שיש כאן ב' עניינים החלוקים זה מזה.

ומבאן תשובה כנגד כל טענות היצר בבואו להסית את האדם שלא יתפלל מאחר שאינו ראוי שיקבלו תפילתו מחמת עוונותיו או מאחר שאינו מתפלל בכל ליבו ונפשו, שהרי קרוב ה' לכל קוראיו, גם למי שאינו ראוי וגם למי שאינו מתפלל כל כך באמת ובכוונה גמורה.

עולם חסד יבנה - קיום העולם רק ע"י מידת רחמים והטבה בפרשתן (א א), 'בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ', וברש"י, ולא נאמר ברא ה' (הרומז למידת הרחמים), שבתחלה עלה במחשבה לבראתו במידת הדין (וע"כ נאמר 'אלוקים' הרומז למידת הדין), ראה שאין העולם מתקיים, הקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין, והיינו דכתיב (ב ד) 'ביום עשות ה' אלוקים ארץ ושמים' (ומקור הדברים הוא בכ"ר יב טו). והקשה בספ"ק 'זרע שמשון' (ד"ה במדרש ע"פ נעשה), כי אילו היה אכן הקב"ה בורא את העולם אך ורק במידת הדין, ולא היה משתף עמה במידת הרחמים, היתה הנהגת הבורא להעניש תיכף ומיד את כל מי שנכשל בחטא 'בכל

כה. וכבר ידעת את דברי ה'מדרש' בפרשתן (בר"ד ד ו) למה לא נאמר 'כי טוב' ביום השני לבריאה, אמר רבי חנינא, לפי שבו נבראת המחלוקת (חלוקת מים עליונים ומים תחתונים), שנאמר 'יהי מבדיל בין מים למים'. אמר רבי טביומי, אם מחלוקת שהיא לתיקונו של עולם ולישובו אין בה 'כי טוב'. מחלוקת שהיא לערבובו, על אחת כמה וכמה. ומכאן נלמד, שאפילו המחלוקת שהיא לצורך העולם אינה כי טוב.

אגב גררא, יש שהקשו, שאם אכן אין מקום ל'כי טוב' במקום מחלוקת, מדוע נאמר 'כי טוב' ביום ראשון אף שגם בו היה מחלוקת, וכמו שנאמר (שם פסוק ד) 'ויבדל אלוקים בין האור ובין החושך'. והביאור הוא על פי מה דאיתא במדרש (בר"ר ג ח) ש'האור' אלו מעשיהן של הצדיקים ו'החושך' אלו מעשיהן של רשעים, נמצא שהבדלה זו היא הרחקה בין צדיקים לרשעים, ועל כגון דא אכן ראוי לומר 'כי טוב'... כי הרבה צריך להתרחק מחברים רעים. ובזה פירשו מה שכתב הבעל הטורים (להלן כה כה) ש'עשו' בגימטריא 'שלום', שכן לעיתים 'עשו' הוא היצר הרע עומד מאחורי ה'שלום'... כי באמת אין ראוי לנהוג באהבה ורעות עם הרשעים, אלא היצר הרע מבלבל את דעתו כי גדול ה'שלום'... וצריך לברוח מאותו 'שלום'...

שאחר החטא רצה הקב"ה לגרש אותו מגן עדן 'פן ישלח ידו ולקח גם מעיץ החיים ואכל וחי לעולם' (פסוק כב), אלא שלא רצה הקב"ה לביישו, על כן אמר לו 'שלח' אותו חוצה לעבוד את האדמה, ולאחר שיצא מגן עדן נסגרו השערים בפניו והעמיד הקב"ה את הכרובים לשמור, ועל ידי זה אין ניכר הבושה כל כך [כי לא אמרו להדיא 'צא', אלא לאחר שיצא שוב כבר אינו יכול לחזור].

שבת בראשית - שמחת תחילת התורה וגדולת הימים שאחר שמחת תורה

הרה"ק הרשב"ב מלויובאוויטש זי"ע מביא משם זקנו הרה"ק ה'צמח צדק' זי"ע כי בשבת זו שורה כביכול שמחה גדולה בשמים ממעל, כדוגמת האב השש ושמח בשעה שהוא מוליך את בנו לראשונה לבית תלמודו. כך נמי בראשית שנה, אבינו שבשמים שש ושמח בראותו את בניו אהוביו מתחילים את התורה מ'בראשית', וממילא בידינו לפעול בו גדולות ונצורות כ"ט.

כתב הגה"ק רבי חיים פאלאג'י זי"ע (ספר חיים סי' לו) וזה לשונו 'אשר קבלה בידינו כפי מה שמתנהג האדם בי"ב ימים הראשונים של מוצאי החג כן יהיה תמיד מראשית השנה ועד אחרית שנה, ומנהג חסידים

גומל חסדים אף אתה גומל חסדים', ואם הבורא ב"ה לא היה משתף מידת הרחמים בבריאת העולם לא היה שום אדם גומל חסדים, שהרי אף הקב"ה אינו מתנהג אלא בדין, והיתה קנאה ושנאה ותחרות בין אדם לחברו, והעולם לא היה יכול לעמוד אף על פי שיהיו זהירים בעבירות שבין אדם למקום, ולכן כשראה שאין העולם יכול לעמוד שיתף עמו מידת הרחמים, עכ"ל.

והדברים נוראים עד כמה הפיץ הקב"ה שיהיו בריותיו גומלי חסדים זה עם זה, עד שכביכול 'הניח' הקב"ה את כבודו, ושיתף מידת הרחמים אף שידע שמחמת כן תחסר מידת היראה בעולם וירבו עושי פשע ורשע, אך הכל היה כדאי בעיניו בכדי שיהיה האדם מטיב לאחרים¹. כי בלא זה אין קיום לעולם אפילו אם יהיו צדיקים גמורים בדברים שבין אדם למקום, אלא 'עולם חסד יבנה', שרק מידת החסד הוא קיום ובניין העולם הכללי והעולם הפרטי של כל אחד ואחד².

עוד יש ללמוד עד כמה צריך להיזהר בכבוד חברו³, שנאמר בפרשתן (ג כג-כד) 'וישלחו ה' אלוקים מגן עדן לעבוד את האדמה אשר לוקח משם, ויגרש את האדם וישכן מקדם לגן עדן את הכרובים' וגו'. והקשה הגה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (תורת משה ד"ה פן ישלח) מדוע נאמר תחילה וישלחו ואח"כ כתיב ויגרש. ומבאר,

כו. כתיב בפרשתן (ב ז) 'וייצר ה' אלוקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים', וברש"י, עשאו מן התחתונים ומן העליונים, גוף מן התחתונים ונשמה מן העליונים. ביאור נחמד ביאר הגה"ק רבי ישראל סלנטער זי"ע שהכוונה שבנוגע לעצמו יהיה 'מן העליונים' - שבנוגע לצרכי עצמו יחיה כמי שהוא 'מן העליונים' שאינו צריך מאומה, ולאחרים - 'מן התחתונים', שהם צריכים לכל טוב בגשמיות וידאג למלאות חסרונם על צד היותר טוב. כז. כתב החתם סופר (שו"ת חו"מ סי' ט) לבני קהילה אחת שעוררו מחלוקת על המרא דאתרא, וזה לשון קדשו 'כשם שקשה עונשם של מידות (משקלות עיי"ש) יותר מעונשם של עריות (ב"ב פה:), כך גדול שכרם של מידות טובות יותר משכרן של אריות בתורה'.

כח. הנה כתיב בפרשתן (א טז) 'ואת המאור הקטן לממשלת הלילה ואת הכוכבים', ופירש רש"י, על ידי שמיעט את הלבנה (לאחר שקטרגה שאין שני מלכים משתמשים בכתר אחד) הרבה צבאיה להפיס דעתה. והנה 'בדין' מיעט הקב"ה את הלבנה ואעפ"כ רצה להפיס דעתה, וללמדנו יסוד גדול, שגם כשנצרך להעמיד את השני 'על מקומו' - 'לגעור' בו או להענישו, מ"מ עדיין צריך לפייסו וליישב דעתו...

כט. הרה"ק ה'פני מנחם' זי"ע היה אומר, הנה סגולה ידועה היא לפתוח את ארון הקודש ולהוציא את הס"ת ל'קריאת התורה', ואותה שעה היא שעת רחמים ועת רצון, והנה כתב הרא"ש (הל' ס"ת סי' א) שבימינו קיום מצות כתיבת ספר תורה הוא בכתיבת חומשים ומשנה וגמרא ומפרשיה 'כי מצות כתיבת ס"ת הוא ללמוד בה וכו' וע"י הגמרא והפירושים ידע פירוש המצוות והדינים על בוריים, לכן הם הם הספרים שהאדם מצווה לכותבם' (עיי' שו"ע יו"ד סי' ע"ד סי' ב ובנו"כ), ולפי זה נמצא כי 'פתיחת הארון להוציא ספר תורה' היינו בשעה שאדם מוציא את הגמרא (ושאר ספרי קודש) מארון הספרים כדי ללמוד בה... ואין לך עת רצון גדולה מזו, ועל אחת כמה וכמה ש'פתיחת' התורה בבראשית, ובכלל זה פתיחת הזמן בהיכלי הישיבות הק' והכוללים היא 'רעוא דרעוין'... כי אין סגולה כתורה.

בדרך הפשט, שלא ליתן פתחון פה לשטן שבני ישראל שמחים בסיום התורה מפני העול שניטל מעל צוואריהם, וכע"ז כתב מהרש"א בחא"ג (ע"ז יט. ד"ה סליק ספרא) שעל כן נוהגים בכל סיום מסכתא להתחיל מסכתא אחרת, כדי שלא יקטרג השטן], ויש בזה כדי לרמוז שאף בעת הסיום עיקר השמחה היא על העתיד - שכל אחד מקבל על עצמו ומתחיל מ'בראשית' כשפניו לפניו ולא לאחור, ומעתה ועד עולם יהיה חפצו בתורת ה' לדי.

זבזה יש לבאר הטעם שהתחלת התורה הקדושה היא באות ב' - בראשית, ולא באות א' - הראשונה שבאותיות, להורות לנו מיד ב'תחילת דרכה של תורה ועבודה', שינהג בדוגמת אות ב', שהיא סגורה מכל צדדיה ורק מלפניה פתוחה היא (כדאיא בכ"ר א י), כך יביט האדם תמיד רק 'לפניו', ולא 'לאחוריו' - לחשוב מה עבר עליו ובמה נכשל, אך מכל מקום נרמוז בעוקץ שבאות ב' 'מאחוריה', כי אין לו להשכיח מעצמו לגמרי את ה'עבר', אלא תמיד יזכרו מעט כדי שידע ממה עליו להימנע ב'עתיד'. אך כל זאת רק מעט מזעיר,

הראשונים להתקדש עצמם ביותר ובקדושת מחשבה ודיבור ומעשה מיום שמחת תורה עד י"ב יום אחר החג לעומת י"ב חדשי השנה. ונאספים אל בתיהם בקרב אלה י"ב הימים ומחזירין על לימודן כל אחד ואחד לפי שיעורו והוא סגולה נפלאה להיות לעושה אלה עזר מהש"ת תמיד כל הימים מראשית השנה ועד אחרית השנה וכל אשר יעשה יצליח הן בתורה הן בחסידות והן בכל משא ומתן^ל.

בראשית - בשביל ה'ראשית' וההתחדשות

עוד יאמר בזה, כי מתנה טובה נתן הקב"ה לישראל - בה ההתחדשות^{לא}, שגם במצב הגרוע והשפל ביותר יש בידם את הכח להתחדש ולהתחיל מ'בראשית'^{לב}. וזה כלל גדול, שלא יתבונן האדם בעבר להתבוסס בנפילות ובכשלונות אלא תמיד ישים מגמתו כלפי העתיד, כי מאי דהוה הוילג^ל.

הנה מנהג ישראל תורה, שמיד בסיום התורה מתחילים פרשת בראשית [האבודרהם (שמחת תורה) כתב

ל. מרגלא בפומיה של הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימינוב זי"ע שכל הרוצה שיישאר אצלו אור המועד, עליו להתמיד לאחר המועדות בתורה בחשק, והתורה הקדושה הלא היא הכלי המוכשר להכיל את כל השפעות החג מיניה אזלינן. לא. וידע שכל מהותו של 'בני ישראל' הוא התחדשות, (וכמו שאומרים ב'קידוש לבנה' 'שהם עתידים להתחדש כמותה'), וכמבואר בדברי רש"י בתחילת הפרשה 'בשביל ישראל שנקראו ראשית', והיינו שנקראו ב'שם' על שמה של ההתחדשות...

לב. באופן זה ביאר הרה"ק משינאווא זי"ע, מדוע קוראים פרשת בראשית תיכף אחר הימים הנוראים, לרמוז דמאי דהוי הוי, ועתה פותחים ומתחילים מבראשית (דף חדש), ותפקיד האדם להסיח דעתו מן העבר ולהשים מגמתו על העתיד. ובשם הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע מתאמר כיו"ב, כי לפעמים כאשר חלפו ועברו הימים הנוראים עושה האדם חשבון הנפש ורואה שלא ניצל את הימים הנוראים כהוגן, לפיכך מזכירים לו שהיום 'שבת בראשית' ומתחילים את הכל מחדש, לכן אל יתייאש מן העבר רק יתחיל הכל מחדש ויהיה ה' חלקו ונחלתו.

לג. נוראות מציינו בבריאתו של עולם, כדאיא בגמרא (שבת פח: חגיגה יג:) על הפסוק (תהלים קה ח) 'דבר ציווה לאלף דור', שהתורה נבראה אלף דורות קודם מתן תורה, (והיינו תתקע"ד דורות קודם בריאת העולם), ומפורש אמרו (בר"ר ג ז) מלמד שהיה [הקב"ה] בורא עולמות ומחריבן עד שברא את אלו. מכאן למד הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל מאמר נורא, דרבים המתאוננים לומר מתוך ייאושם, הנה כבר ניסיתי ולקחתי את עצמי 'כאלף פעמים' ולא הועלתי מאומה, תמיד שבת ליפול... מה עוד יש בידי לעשות, לזה גילו לנו חז"ל מעשי השי"ת שאף הוא 'כביכול' בנה עולמות שנחרבו לאחר מכן, ואעפ"כ שב לבנות עוד עולם ועוד עולם... עד שלבסוף ברא את עולמו שאנו חיים בו כהיום, אף אדם ה'קרוץ מחומר' מה לו שיתייאש - הרי אכתי לא ניסה להתחזק תתקע"ד פעמים, ילמד מבוראו כביכול שלא הפסיק מלבנות עולמו מחדש תתקע"ד פעמים...

לד. מספרים על חסיד אחד, שניגש אל הרה"ק מקאצק זי"ע והתאונן בפניו על שאין לו במה לשמוח בשמחת התורה, שהרי לב יודע מרת נפשו שבמשך כל ימות השנה לא למד כהוגן, השיב לו הרה"ק עיקר השמחה היא על מה שמתחילים את התורה, שהרי אין בריה בעולם שתאמר זכיתי לבי לסיים את התורה... אמנם על 'להבא' ביד כל אחד לקבל על עצמו, ממילא ה'שמחה' שייכת לכל. אף הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע אמר, שהשמחה ביום שמחת היא ההכנה לקבלת התורה לכל ימות השנה.

באר הפרשה - פרשת בראשית

יג

כהעוקץ שמאחורי הב' שקטנה היא (כע"ז איתא בפירוש רבינו יונה עה"ת לגבי שלא ידרוש מה למעלה וכו') לה.
תקנה אין ראוי להצטער על מה שעבר לי, אבל ראוי להשתדל להשיג תיקון לעתיד לי.

ומפורשים הדברים ב'ספורנו' (ד ו) על הפסוק 'ולמה נפלו פניך, וז"ל. כי בשיש לקלקול איזו
הוסיפו לבאר עוד בפסוק זה (ו-ז) 'ויאמר ה' אל קין למה חרה לך ולמה נפלו פניך, הלוא אם

לה. ואף אם התחדש ושוב נפל ממדרגתו ישוב להתחדש, כמו שרמזו בתיבת בראשית שהיא נוטריקון ב' - ראשית, היינו ב' פעמים 'ראשית', שלעולם לא יתיימשך מלשוב ולהתחדש בטובו בכל יום תמיד, אלא אפילו אם התחיל כבר 'בראשית' ונשבר ונפל יתחיל מבראשית פעם שנייה.

ובזה יתבאר עוד הטעם שהתחילה התורה בב' ולא בא', להורות שאפילו אם כבר אינו אוחז בא' אלא בב'... שכבר התחיל והפסיק יתגבר להתחיל שוב במצב זה מבראשית.

וכן מצינו במסכת מגילה (לא.) שנחלקו התנאים לענין קריאת התורה, חד סבר שבמקום שמפסיק לקרוא בשבת במנחה משם ממשיך בקריאתו ביום שני בשבת, ומשם ממשיך בחמישי ומשם ביום השבת שלאחריה, ואידך סבירא ליה שתמיד מתחיל בתחילת הפרשה - בשבת במנחה, בשני, בחמישי ובשבת שלאחריה, וכן נפסק, ואפשר לומר שבא לרמז לנו שתמיד בכל עת אפשר לו לאדם לשוב ולהתחיל תורתו ועבודתו מחדש - מתחילת דבר כלא היה, ואף לאחר שנפל ונסוג לאחוריו יש בידו לשוב לכור מחצבתו - לחזור ולהתעלות.

לו. דבר נאה אמר אחד מנקי הדעת לרמזו ב'טעמי המקרא' שעל הפסוק בפרשתו (ה כט) 'זה ינחמנו' - גרשיים ואח"כ תלישא גדולה, שבא לומר כי גם אם 'גרשו' אותנו ב' פעמים אל יבהל ויישבר אלא יעשה 'תלישא גדולה' מכל העבר, וב'זה ינחמנו'...

לז. כי זוהי עיקר עבודת האדם לקיים בנפשו 'אל תזכור לנו עוונות ראשונים', ותמיד יחזור לעלות בדרך העולה בית קל, וכדבריו של החסיד הנודע הגה"ח רבי בן ציון אפטער זצ"ל שהתורה אמרה על אדם הראשון לאחר שחטא בעץ הדעת (ג ז) 'ויתפרו עלי תאנה', 'תאנה' הוא 'פייג' (בשפת האידיש), ויש לה גם משמעות בלשון העם 'א פייג' - למי שאינו מתפעל מדברי חבריו עליו ומורה לו בהנחת אגודלו בין פרקי אצבעותיו - אינני מתפעל מדבריך כלל וכלל, והנה מבואר בתוס' (סנהדרין ע: ד"ה בה) שכל האילנות היו דוחין אותו שלא יתקרב אליהם, ולכך תפר לעצמו עלי תאנה, ואמר לכולם 'א פייג' 'א פייג', אינני מתפעל ממכם, ולא אתעצב אל ליבי אלא אתחיל מראשית הדרך בהתחדשות ביתר שאת ועוז.

וכן כתב הרה"ק ה'דברי שמואל' וז"ל, ותפקחנה עיני שניהם וגו' [ויתפרו עלי תאנה]... לאחר שעברו רצונו ית' מיד הרגישו מה שעשו, וראו כי ערומים הם, שנשארם בערום וחוסר כל, בלי מצוות - שכל עבירה ההנאה ממנה היא רק לשעתה, ואח"כ מתחרטים ומרגישים כאב לב ע"ז שלא יכלו להתגבר על התאוה. ויעשו להם חגורות - שלקחו עצמם להתחזקות ולתקן בתשובה, כמו שאומרים, זיך אונטער געגארטליט, לתקן מעשיהם מעתה ולבנות עולמם מחדש. כי בנפילת הרוח אי אפשר להגיע לכלום, רק ע"י שמחה והתחזקות.

ודע, כי אכן, כך הם פני הדברים, הנאת העבירה היא רק לשעתה, אמנם דרכו של יצר - לבלבל את האדם בעת הנסיון, שלא יוכל להתבונן מה יהיה ל'מחר', ורק על ידי עבודה גדולה לאלוקים ינצח האדם, כה אמר הגה"ק הסטייפלער זי"ע, הנה מצינו אצל חוה שנתנה לאדם הראשון שיאכל גם הוא מ'עץ הדעת', וברש"י (ג ו) נתן טעם - 'שלא תמות היא ויחיה הוא וישא אחרת', והתמיהה זועקת, וכי חששה חוה שמא יגרום לה עץ הדעת שתמות, הרי כל אכילתה ממנו היה בעבור שהנחש השיאה לאמר 'לא מות תמותו' ונתפתתה שכך יהיה (וכמפורש שם ברש"י באותו פסוק 'ראתה דבריו של נחש'), אלא, דבעת הנסיון 'מבלבל' היצר את האדם, ואף אם ידעה היטב שתמות מחמת כן, מכל מקום בעת אכילתה 'השכיחה' היצר מהכל, ורק כאשר עבר הנסיון, חזרה ל'דעתה' וידעה שעומדת היא למות מחמת העבירה, לכן מיהרה לתת לבעלה - אדם הראשון שלא תמות היא וישא אחרת.

ומכאן ילמד האדם לעמוד כנגד יצרו הרע, שאם מפתהו מחמת ה'הנאה' שבדבר, ידע כי אין זו הנאה אמיתית ובת קיימא, אלא רק דמיון ודבר חולף, ואדרבה אם ישמע לו מיד תאבד ההנאה כחלום יעוף וסופו לבוא לידי חרטה, ואם מפתהו היצר בטענת 'היתרים' שונים ומשונים, יזכור שהשטן מרקד לו ומבלבל אותו, ועתה הרי הוא כ'סומא' שאינו רואה את האמת, ואל יסמוך על סברות ה'היתר'... כי אין כאן היתר אלא איסור.

באר הפרשה - פרשת בראשית

מתנצל לפני אביו שבשמים, ואומר - יצר הרע שנתת לי קשה וחזק הוא עד מאד, ואין כוחי במתני לעמוד עמו בקשרי המלחמה, אומר לו הקב"ה, 'ראשי חדשים' נתתי לעמי, בידך תמיד להתחדש ולהתחיל מראשית, ורק את זה אני דורש ומבקש מהאדם - שיתחיל את מלחמתו עם היצר ביתר שאת ועוז, ולבסוף יזכה ל'ותשועת נפשם מיד שונא', שינצל מ'השונא' - הוא היצר הרע כפי שחז"ל כינוהו (סוכה נב.), שבעה שמות יש ליצר הרע וחד מהם 'שונא' לט.

תיטיב שאת', שלכאורה תמוה מהו הקושיא 'למה חרה לך ולמה נפלו פניך', והרי מפורש לעיל שהקב"ה לא קיבל מנחתו של קין, וא"כ ודאי שיפלו פניו, אלא שכך אמר לו הבורא, אף אם נכשלת באיזה דבר, ולא 'הקרבת' את קרבן ה' בראוי, ולכן לא נתקבלה מנחתך, עדיין טענה גדולה יש עליך, למה נפלו פניך, כי העצבות והייאוש ונפילת הרוח הם אבי אבות כל החטאים, אלא תתחזק בכוחות מחודשים^ל, ואם תיטיב מכאן ולהבא, הרי שאת - תעלה מעלה מעלה יותר ממה שהיית עד עתה.

ויקדש אותו - קדושת השבת

בפרשתן (ב ג), 'ויברך אלוקים את יום השביעי^י ויקדש אותו', ומי יפאר גודל פאר המלכה, כי גדולה

בספה"ק תשואות חן להרה"ק רבי גדליה מליניץ זי"ע מבאר את הלשון הנאמר בתפילת המוספין דראש חודש 'ראשי חדשים לעמך נתת', כי הנה האדם

לח. ביאור נורא ביאר הרה"ק מרוז"ן זי"ע (הובא בעירין קדישין), עפ"י משל ל'צאר' שחלה ב'מחלת הרדיפה' (והיינו שבכל עת וזמן דימה בנפשו שיש 'רודפים' אחריו בכדי להרגו), ולכך כל אימת שהיה יוצא לדרכו היו מעמידים שומרים על אם הדרך לשמור לבלתי יעברו שם אנשים בעת עבור הצאר ימ"ש, זמן רב קודם עברו כבר היו השומרים ממתינים על הצאר ובעברו היו מראים לו שהדרך פנויה, פעם אחת הרגיש אחד מהשומרים שהוא צמא מאד אחר שכבר המתין זמן רב למאד, וכבר לא יכול היה להתאפק ובראותו נהר בסמוך לו התפשט חיש קל ממלבושיו וקפץ אל תוך המים, בעודו בתוך המים שמע היאך פעמי מרכבתו של הצאר מתקרבים מאד, מיד ניתר מן המים אף שלא היה סיפק בידו להתלבש בבגדיו ונעמד כך על משמרתו, משהגיע הצאר וראהו, חרה אפו על חוצפתו הרבה לעמוד כך לפני המלך, ענהו השומר בקידה, אכן אין זה מן הכבוד לעמוד כן, אך האם משום זה יצטרך חלילה הצאר להתעכב בדרכו, כשמוע הצאר את דבריו נחה דעתו. סיים הרה"ק מרוז"ן ואמר, הנה אדם הראשון לאחר שנחבא מאביו שבשמים הסביר את עצמו ואמר (ג יא) 'את קולך שמעתי בגן ואירא כי עירום אנכי ואחבא', - נשמתי ערטילאית לאחר שעברתי על רצונך, ועל כן התביישתי ממך ונחבאתי, אמר לו הקב"ה 'מי הגיד לך כי עירום אתה', מי אמר לך שזוהי סיבה מספקת לפרוש מעבודתי, כי אפילו מי שעירום ועריה מכל מצווה ואין בו לא תורה ולא קדושה, עדיין עבודתו חביבה עד מאד לפני כסא הכבוד.

הגה"ח רבי גד'ל אייזנער זצ"ל היה אומר אינני מפחד כל כך מהעבירה אלא עיקר פחדי הוא מה'גוררת'... אל מה שנגרר האדם אחר העבירה, שהעבירה גוררת עבירה, ותוצאותיה מי ישורנה. על כן, אף אם כבר נפל ח"ו, לא ישים על לב, אלא יתחזק מעתה בכדי שלא תמשיך נפילתו מטה מטה.

לט. וכן למדו ענין זה מה'אור' שנברא לו לאדם הראשון, כדאיתא בחז"ל (ירושלמי ברכות פ"ח ה"ה; בר"ר יא ב), שלשים ושש שעות שימשה אותה האורה שנבראת ביום הראשון, שתיים עשרה בערב שבת ושתיים עשרה בליל שבת ושתיים עשרה בשבת, והיה אדם הראשון מביט בו מסוף העולם ועד סופו וכו', כיון שיצאת שבת התחיל משמש החושך ובא, ונתיירא אדם וכו'. אמר רבי לוי, באותו שעה זימן הקב"ה שני רעפין (ובבבלי פסחים נד. איתא 'שני אבנים') והקישן זה לזה ויצא מהן האור וכו', ובירך עליה בורא מאורי האש. אולם במקום אחר (פרקי דרבי אליעזר פ"כ) מבואר בזה"ל: כיון שראה אדם מוצאי שבת עם דמדומי חמה ומתחיל החשך לבוא, התחיל אדם טופח על פניו וכו', נשתלח לו עמוד אש להאיר לו ולשמרו מכל דבר רע, ראה לעמוד האש ושמח בלבו, ואמר עכשיו אני יודע שהמקום עמי וכו'. וליישב שני הגירסאות יחדיו יש לומר, שבתחילה אכן הקיש אבנים זו בזו, ורק לאחר שעשה כן בכוחות עצמו שוב סייעו לו מן השמים בכפל כפליים וירד עמוד אש להאיר לו.

דבר חיזוק גדול אמרו צדיקים, כי הנה כתיב בפרשתן (א טו) 'ויעש אלוקים את שני המאורות הגדולים את המאור הגדול לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה', וידוע מה שאמרו חז"ל (חולין ס; הובא ברש"י) שבתחילה נבראו החמה והלבנה שווים בגדלם, עד שקטרגה הלבנה ואמרה אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד,

בלא יסורים, ואילו בשבת מתכפר לו בתשובתו אף מבלי יסורים^{מא}.

ואבן, לגודל הקדושה מסתלקים כל המקטרגים והסמט"א, וכלשון הזוה"ק בר עייל שבתא איהי אתייחדת ואתפרשת מסטרא אחרא וכל דינין מתעברין מינה. עפי זה ביאר הגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ זי"ע (יער"ד דרוש א) הא דאיתא בגמ' (שבת פט.) בשעה שירד משה מלפני הקב"ה בא שטן ואמר לפניו רבונו של עולם תורה היכן היא וכו', וכבר הקשו התוס' (ד"ה תורה) 'וכי שטן לא היה יודע מתן תורה'. אלא ביאור, כי מתן תורה היה ביום השבת, שהרי 'לכולי עלמא בשבת ניתנה תורה לישראל' (שם, פו:), ומאחר שהשטן מסתלק בשבת על כן לא היה יודע מנתינת התורה, ורק למחרת כשחזר לתפקידו, תמה ושאל 'תורה היכן היא'^{מב}.

וזכר כתב ה'מאירי' (בהקדמה לבית הבחירה) שהאדם נברא משני חלקים, נפש העיוני ונפש המעשי, ובמשך כל ימות השבוע כשרוצה להשתמש עם החלק

קדושתה יותר מכל המועדים והזמנים, וכך תקנו חכמים בסדר התפילה לליל שבת 'וקדשתו מכל הזמנים'. ואף מכפרת היא על כל החטאים והעוונות יותר מיום הכיפורים. כמו שכתב ה'מנחת שבת' בהקדמה, וז"ל. 'והלא כל עיקר חרדת יוה"כ הוא משום שהוא יום סליחה וכפרה, אשר עליו נאמר (ויקרא מז ל) 'כי ביום הזה יכפר', וא"כ הלא יש לנו ב"ה יותר מחמישים ימי הכיפורים בשנה, דהיינו כל השבתות'. ומביא את דברי הגמרא (שבת קיח:) 'כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו', וביאר הט"ז (או"ח רמב) דבוראי אין השומר שבת זוכה למחילה בלא תשובה, אלא כוונתם לומר, שאם ישמור אדם שבת כהלכתו וישוב בתשובה אף על בריות ומיתות ב"ה, לא יצטרך לסבול יסורים ומיתה כדי למרק עוונותיו, כי בשכר שמירת שבת יזכה לכפרת עוונות. ומכאן מוכיח ה'מנחת שבת', ששמירת שבת מכפרת יותר מיום הכיפורים, שהרי ביום הכיפורים פסק הרמב"ם (הל' תשובה א ד) דאינו מכפר על בריות ומיתות ב"ד

ואמר לה הקב"ה המעיטי עצמך. ומובא בקדמונים (של"ה הק' הקדמה לפר' שמות) שבתחילה היו חדשי הלכנה שווים להילוך החמה, ולא היה הפרש בין 'שנת חמה' ל'שנת לבנה', ורק לאחר שנתמעטה הלכנה נתקצר זמן הילוכה, ומעתה יש הבדל י"א יום בין שנת לבנה (שהיא שני"ד יום) לשנת חמה (שס"ה יום), ועל כן צריך לעבר את השנים להוסיף עוד לחדשי הלכנה (ובכל י"ט שנה מעברים ז' שנים). ונמצא שאף ש'חסרה' הלכנה מחמת מה שאמרה, אך מכל מקום קבע הקב"ה חק וזמן להשלים את החסרון. וישראל נמשלו ללכנה' (סוכה כט.), שאף אם נחסר ו'נפגם' מחמת חטאו אל יתייאש אלא ידע כי יבוא זמן והקב"ה ישלים את כל החסרון וישיבנו לכמות שהיה.

מ. הנה השבת היא 'מקור הברכה', וכלשון הזוה"ק (יתרו פח:) 'כל ברכאן דלעילא ודלתתא ביומא שביעאה תליין', והרבה יש להאריך, ולא נביא אלא מה שכתב ה'חפץ חיים' זי"ע על פסוק זה, וז"ל. כמה נואלו המה קטני אמנה המאחרים לקבל את השבת וממהרים לצאת, כי הלא כל ששת ימי המעשה יונקים מן הקללה שנתקלל אדם הראשון 'בזעת אפך תאכל לחם' ורק השבת לבדה יצאה מכלל הקללה. והקב"ה בכבודו ובעצמו ברך את היום הזה - 'ברכו וקדשו', ותחת אשר בעלי השכל ממהרים להיכנס אל השבת לקבל ברכתה ומאחרים לצאת בשביל שלא להיכנס כ"כ מהר אל קללת ששת ימי המעשה מהפכים הם את הסדר - מאחרים להיכנס אל הברכה ונחפזים לצאת ממנה ולהיכנס במהרה אל הקללה של ששת ימי המעשה. ואשרי מי שזוכה להבין זאת - למהר בקבלת השבת ולאחר לצאת ממנה כדי לקבל ברכת ד' הבאה ממילא למקבלי השבת, עכ"ל.

מא. וכך אמר הגאון רבי חיים מוואלוז'ין זצ"ל שאם היו מתכוננים ברוח ובנפש לקראת השבת באותן ההכנות שהעולם מכינים את עצמם לקראת יוה"כ פ' היו זוכים להרגיש בשבת את האור הגדול דומיא דיוה"כ פ'.

מב. הרה"ק בעל ה'אמרי יוסף' זי"ע מבאר בלשון חז"ל (פסחים קיב.) עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, שהנה ידוע המעשה ברב עמרם חסידא (קידושין פב.) שתקף עליו יצרו עד שזעק 'נורא בי עמרם' בכדי שיבואו אנשים 'לכבות את השריפה' ויתבייש מפניהם לעבור על רצון ה', והנה, עצה טובה נוספת כנגד היצר היא הכרות ואמירת תיבת 'שבת...שבת', כי בכח הזכרה זו בטל יצר הרע. וזהו שאמרו עשה שבתך חול - ר"ל שתזכיר בימות החול תיבת שבת וממילא אל תצטרך לבריות לקרוא לאחרים להתבייש מהם, כי כבר יתבטל כח היצר על ידי הזכרת השבת (הובא בחקל יצחק כי תשא). ומעתה יש ללמוד קל וחומר בן בנו של קל וחומר, שאם הזכרת השבת בלבד כבר מועילה להשבית ולבטל את היצר הרע, כל שכן שבשבת גופא אין בו כח וניתן לנצחו ולעמוד בפניו בנקל.

העיוני ינסה הנפש המעשי לגרור את החלק העיוני כלפי מטה, אבל בשבת קודש אומר חלק הגוף לנשמה 'עלי ורכבי עלי'.

ומגודל קדושת השבת נכנסת תוספת קדושה בכל איש ישראל אפילו בפשוט שבפשוטים וכולו מתעלה בדרגתו²². נוראות מצינו בספר 'דרך עין חיים' (להגאון רבי עזריאל מייזלש זצ"ל נפטר בשנת תקמ"ו) המבאר טעמא דמילתא שצריך לכבד איש זקן ושיבה וכמו שנאמר (ויקרא יט לב) 'מפני שיבה תקום' - שהוא מפני שכבר עברו עליו שבתות הרבה במשך שנות חייו, וכל שבת ושבת הוסיפה בו עוד קדושה [והנה בואו חשבון שהלא אין מדובר ב'זקן' המפורסם לעובר ה' מופלג פרוש מהבלי עולם, אלא בכל איש פשוט מהמון העם צריך לכבדו מחמת כך, כי כל איש מישראל השומר שבת מתקדש בקדושת השבת ביודעין ובלא יודעין].

וכך אמר הרה"ק בעל החידושי הרי"ם, 'כי בכל ערב שבת קודש בזמן הסמוך לשבת הולך משה רבינו בעצמו לכל איש מישראל להודיעו ששבת היום, ואפילו יהיה איש סגור ומסוגר גם כן יהיה מרגיש שקדושת השבת באה בכניסת שבת קודש' (הובא באמרי הרי"ם פר' כי תשא)²³.

אף הוא מוכיח כן שלכל הבריאה יש לה עליה בשבת ואפילו בעלי חיים, שהרי אין מלין את התינוק כי אם ביום השמיני, וכיו"ב אין הבהמה ראויה לעלות על גבי המזבח אלא אם כן תהיה בת שמונת ימים, ומבואר הטעם בחז"ל (ויק"ר נו י) 'דחזי אפי מטרונא תחילה', ולמדנו שאף בעלי חיים שאין בהם דעת משתנים למעליזותא בשב"ק²⁴.

ראה נא עד היכן הדברים מגיעים, כתב הגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ זי"ע (בספרו תפארת יונתן עה"ת, פר'

מג. ואל תאמר מה לי ולהשגות נעלות כאלו, מה אני ומה חיי שיהיה לי שייכות לשבת קודש, שהרי כל יהודי נכלל הוא במה שאמרה תורה (שמות לא יד) 'מחלליה מות יומת', ואפילו הפחות שבפחותים מוזהר הוא בחילול שבת, והרי להדיא שיש לו שייכות לשבת. בדרך צחות אמרו בדברי המדרש בפרשתן (בר"ר יא ח) 'אמרה שבת לפני הקב"ה, רבש"ע לכולם (לכל ששת ימי המעשה) יש בן זוג ולי אין בן זוג, אמר לה הקב"ה כנסת ישראל היא בן זוגך', והרי הקב"ה הוא ה'מזווג זיווגים' והשדכן הגדול ביותר... ואם הוא אמר שכנסת ישראל היא בן זוג לשבת סימן שאכן הוא שידוך מתאים וראוי, דבר נאה ומתקבל...

ויתבאר עוד על פי מאמרו הנודע של הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע על הפסוק (שמות יט ה) 'והייתם לי סגולה' כי צורת ה'סגולה' הוא שלוש נקודות, שתיים למעלה ואחת למטה באמצע, ולכל צד שתהפכנו ותסובבנו נשאר בצורתו הראשונה כדמות 'סגולה' ושמו עליו, ועל כך נאמר והייתם לי סגולה, שיהודי נדמה לסגולה, שבכל מצב שלא יהיה הרי הוא נשאר 'יהודי'. ועל דרך זה יש לרמז במה שאומרים בלכה דודי 'בואי בשלום עטרת בעלה גם ברינה ובצהלה תוך אמוני עם סגולה, שבני ישראל הם עם סגולה, שגם אם 'סיבב' עצמו לכאן ולכאן עדיין יש לו שייכות לקדושת השבת, ובזה יתבאר גם המנהג לומר ג' פעמים 'בואי כלה' כשאנו עומדים להיפך מצורת העמידה הרגילה, פנים כלפי מערב, ומפנים את הראש לכאן ולכאן, לרמז שגם אם יהודי עומד 'הפוך' או שמשנה דרכיו לימין ולשמאל בכל אופן שהוא יש בידו לקבל קדושת שבת מלכתא, ואין לו אלא 'להפך עצמו' ברגעא חדא ובשעתא חדא לעמוד בדרך הישר, ולזכות להתקדש בקדושת השבת המתאמת ומתייחדת בסגולתך (מלשון הזמר קה אכסוף).

מד. בפרשת אמור הביא שם מדברי הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע, שבכל שבת עודנו בא משה ומודיע לישראל ומעורר אותם, ואם משה הוציא את בני ישראל (במצרים) מחומר ולבנים, וודאי שאפשר לו להוציאם כהיום מכיעורם, אך בתנאי שלא ידבקו עצמם להרפש, ויתנו עצמם להוציאם מהרפש והטיט.

מה. וכמו שאמר הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע (אמרי פינחס החדש שער השבת ב) אודות מנהג חבישת השטריימעל, שהלא עשוי מבעל חי טמא ולא עוד אלא שכל כולו 'זנב' המורה על שיא השפלות, אך בשבת קודש הרי הוא משמש לעטרת תפארת על הראש, והרי שהתעלה מעל הראש.

ובדרך זה ביאר עוד מנהג אכילת 'רגל הבהמה' ללמדנו שאפילו החלק הנמוך שבבהמה מתרומם מכח קדושת השבת, ומהאי טעמא אוכלים 'בצל' ו'קאשע', כי הבצל הוא שפל שבירקות והקאשע היא הגרועה שבקטניות, אך בשב"ק יש עלייה אפילו ל'צומח' השפל ביותר. וכתב שם (אות ג) עוד דבר חידוש 'שהחזיר ברפש ובטיט שלו מרגיש בשבת יותר טעם ועונג'.

באר הפרשה - פרשת בראשית

יז

של ישראל 'כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל א-ל' (במדבר כג כג), דהנה 'עת' רומזת על שבת קודש שהיא העת הידועה והגדולה, ובעת - ביום השבת, יאמר ליעקב - שואלים מלאכי השרת לישראל 'מה פעל א-ל', מפני שישראל עומדים במעלה גבוהה יותר ממלאכי השרת, ועל כן הם מבררים אצלם 'מה פעל קל'.

בלק ד"ה ויעמוד מלאך, שבוזה"ק (ויקרא קפב:) יש נידון מי גדול ונשגב ממי, האם אנשים אשר בארץ המה, או מלאכי מעלה ושרפי עליון, והמסקנה בזה"ק שאכן בימות החול המלאך עומד במעלה יותר מהיהודי, אך בהגיע יום השבת קודש נתעלה היהודי מעל השרפים העומדים ממעל. עפי"ז מפרש מאי דקאמר בלעם בשבחן

